

Władysław B A Z Y L U K

Przyczynek do znajomości fauny pijawek
(*Hirudinea*) Podlasia

Contribution à l'étude des sangsues (*Hirudinea*)
dans le région de Podlasie

Terenem poszukiwań była okolica Siemienia, który leży w powiecie Radzyń Podlaski, województwa lubelskiego, przy szosie Lubartów — Parczew, w odległości \pm 45 km na NO od Lublina.

Przez Siemień przepływa rzeka Tyśmienica, prawy dopływ Wieprza. Prąd jej jest powolny, leniwy, brzegi porośnięte, dno muliste lub piaszczyste. Na Tyśmienicy przez usypanie w 1563 roku tzw. Tatarskiej grobli (11) zostało utworzone jezioro zastawowe o powierzchni 4,08 km². Dno jeziora jest w większości muliste, piaszczyste zaś tylko na niewielkiej przestrzeni przy północno-wschodnim brzegu jeziora od strony wsi Miłków. Brzegi są porośnięte przez: *Scirpus lacustris* L., *Phragmites communis* L., *Typha latifolia* L., *Acorus calamus* L. i inne rośliny; w przybrzeżnych częściach wód (w zatokach zwłaszcza) rosną: *Stratiotes aloides* L., *Potamogeton* sp. div., *Najas marina* L., *Najas minor* ALL., *Nymphaea alba* L., *Nuphar luteum* (L.) SIBTH. i inne. Z jeziorem do niedawna stanowiły jedną całość stawy-młaki Wojtek, Dobosz i staw Tulnicki, przez który przepływa rzeka Piskornica (Trytew), dziś są one oddzielone groblą pierścieniową. Duże kompleksy sadzawek,

tw. Bobowiska, znajdują się na północny zachód od Siemienia. Powierzchnia wszystkich wód Siemienia wynosi 6,68 km². Oprócz tego w najbliższej okolicy Siemienia znajduje się szereg niewielkich jezior, stawów, sadzawek, torfiarni, glinianek i różnych dolów z wodą, będących siedliskiem pijawek.

Oznaczenie materiałów sprawdził mi Prof. Dr L. K. PAWŁOWSKI, za co Mu składam serdeczne podziękowanie.

Wykaz zebranych form.

1. *Piscicola geometra* (LINNÉ). 13 IV 1944 roku zebrałem 2 sztuki na linie (*Tinca tinca* L.), złowionym w stawie Siemieńskim. Według opinii miejscowych rybaków pijawkę tę często spotyka się na różnych gatunkach ryb.

2. *Batracobdella paludosa* (CARENA). Według PAWŁOWSKIEGO (6) „Morfologia, biologia i rozmieszczenie geograficzne tej dość dużej pijawki (długość jej dochodzi do 30 mm, przy szerokości 6 mm) są słabo poznane. Jeszcze w r. 1893 BLANCHARD uważał gatunek ten za nieistniejący“. GEDROYĆ (2) podał ją z województwa lwowskiego, z rzeki Bug, ujścia rzek bałtyckich, okolicy Wrocławia i ogólnie ze Śląska. LISKIEWICZ (5) podaje ją z Polski, lecz nie wskazuje miejsca znalezienia. PAWŁOWSKI (9) podaje ten gatunek z Krzemieńca, z Częstochowy i z okolic Tomaszowa Mazowieckiego. JOHANSSON według PAWŁOWSKIEGO (6) podaje ją ze Śląska.

Ja złowiłem 8 sztuk tego gatunku 4 VII 1944 r. na zachodnim brzegu stawu Siemieńskiego pośród liści osoki (*Stratiotes aloides* L.) i grążela żółtego *Nuphar luteum* (L.) SIBTH.

3. *Haementeria costata* (F. MÜLLER). Pijawka ta była podana z terenów sąsiadujących z granicami Polski. BOWKIEWICZ (1) podał ją z Wileńszczyzny (jezioro Krzyżaki koło Wilna), GEDROYĆ (2) z Polesia (w Ottyniowicach, pow. Bóbrka „i w wielu miejscach na Polesiu skąd też mam najpiękniejsze i największe okazy“), LISKIEWICZ (5) z okolic Lwowa i PAWŁOWSKI (9) z Polesia i z okolicy Grodna. Z terytorium Polski podał tę pijawkę tylko PAWŁOWSKI (6, 8, 9) z Suwalszczyzny (jeziora: Perty, Wigry i Krechowieckie). Na podstawie mapy zamieszczonej w „Pijawkach“ (6) można wnioskować, że pijawka ta była łowiona także w Ziemi Lubuskiej.

Pijawkę tę w badanej okolicy złowiłem 26 VI 1944 roku w stawie Siemieńskim niedaleko wyspy Zielony Grąd, była to forma dorosła z 19 młodymi przyczepionymi do jej brzusznej strony. Odcień ciała dorosłej formy był zielonkawy, podobny do zielonkawego mułu dna. Pijawka ta przyczepiła mi się do nogi, skóry jednak nie przebiła.

Drugi egzemplarz dojrzały tego gatunku z 64 młodymi znalazłem w sadzawkach Bobowiska 11 VII 1944 roku przy mniechu na piasku. Kolor ciała dojrzałej formy był brunatny.

Pijawka ta według PAWŁOWSKIEGO (6) pasożytuje na żółwiach *Emys orbicularis* (L.). Opowiadał mi kierownik majątku Siemień, p. Jerzy CZARKOWSKI, że widział żółwie w stawie Siemieńskim, na których było pełno niewielkich pijawek, jednak ich dokładnego opisu nie mógł mi podać, stąd mogę tylko przypuszczać, że były to formy należące do gatunku *Hae-menteria costata* (F. MÜLLER). Żółw *Emys orbicularis* (L.), w wodach Siemienia i okolicy występuje dosyć często. Miałem możliwość oglądać żółwie złowione w stawie i w torfiarniach, pijawek jednak na nich nie zauważyłem.

4. *Glossiphonia complanata* (LINNÉ). Tę rozpowszechnioną w wodach Eurazji, wysp Japońskich i St. Zjednoczonych Am. Północnej, pijawkę łowiłem na liściach osoki i grążela żółtego w stawie Siemieńskim 4 VII 1944 roku.

4a. *Glossiphonia complanata* f. *concolor* (APÁTHY). Od-miana ta jest uważana przez niektórych autorów za odrębny gatunek.

Staw Siemieński, 4 VII 1944 roku na liściach osoki (*Stratiotes aloides* L.) i grążela *Nuphar luteum* (L.) SIBTH. złowiłem 4 sztuki.

5. *Glossiphonia heteroclita* (LINNÉ). Jeden z najmniejszych gatunków pijawek, rozprzestrzeniony podobnie szeroko jak i gatunek poprzedni. Złowiłem go na liściach osoki i grążela na zachodnim brzegu stawu Siemieńskiego 4 VII 1944 roku w ilości 14 sztuk i 13 VII 1944 r. na palce (*Typha latifolia* L.) na północnym brzegu tegoż stawu w ilości 1 sztuki.

6. *Helobdella stagnalis* (LINNÉ). Staw Siemieński, 4 VII 1944 roku, na liściach osoki (*Stratiotes aloides* L.) 1 sztuka. Przypuszczalnie jest ona znacznie liczniejsza, gdyż jest

uważana za jedną z najpospolitszych pijawek w Europie, występuje nadto w Azji i obydwu Amerykach.

6. *Hirudo medicinalis* (LINNÉ). Geograficzne rozprzestrzenienie pijawki lekarskiej w Polsce nie jest dotychczas opracowane. W znanej mi literaturze podane jest tylko stanowisko z okolic Warszawy (6). Na południowym Podlasiu pijawka lekarska jest pospolita, widziałem okazy łowione w okolicy Włodawy, Parczewa, Ostrowa, Międzyrzeca, Radzyna, Łukowa i Siedlec (łowiona przez mych uczniów w rzece Muchawce i Helence na stawach Starowiejskich). Przeważnie występowała w małych zbiornikach wodnych i zakolach rzecznych zarosniętych.

W okolicy Siemienia łowiłem ją w zakolach rzeki Tyśmienicy, w rzece Piskornicy i Piwonii zwanej Czechówką, w stawie Siemieńskim, zwłaszcza w Wojtku i Doboszu, w stawie dziś już nieistniejącym we wsi Tulniki. Na tych stanowiskach występowała ona stosunkowo nielicznie. Bardzo licznie występowała w dołach po torfie i glinie na terenie wsi: Sewerynowka, Tyśmienica, Brzeźnica Książęca, Szatamanka, Działyń, Siemień, Brwinów i Wola Tulnicka. Masowe występowanie stwierdziłem w torfiarniach znajdujących się na „Wielkim Bagnie“ i „Długim Bagnie“ we wsi Wola Tulnicka. Po zanurzeniu nóg na kilkanaście sekund (przy moczeniu lnu) przyczepiło się ponad 30 pijawek.

8. *Haemopsis sanguisuga* (LINNÉ). Łowiłem lub stwierdziłem występowanie tej pijawki, zwanej końską, w tych miejscowościach co i pijawki lekarskiej, a nadto w niewielkich zbiornikach wodnych we wsi Kolano, powiat Radzyń Podlaski. Licznie występowała ona w rzekach niż w drobnych zbiornikach wodnych. Łwione egzemplarze zarówno pijawki końskiej jak i lekarskiej różniły się ubarwieniem, lecz cechy te według PAWŁOWSKIEGO (7) nie mają w tym wypadku znaczenia systematycznego.

9. *Erpobdella octoculata* (LINNÉ). PAWŁOWSKI (10) w 1948 roku ustalił stanowisko systematyczne poszczególnych form tego gatunku wyłączając zeń jako nowy gatunek *Erpobdella monostriata* (GEDROYĆ) PAWŁOWSKI, a nie jak to było dotychczas *Erpobdella octoculata* f. *monostriata* (GEDROYĆ).

4 VII 1944 roku na liściach osoki (*Stratiotes aloides* L.) i grążela *Nuphar luteum* (L.) SIBTH. w stawie Siemieńskim złowiłem 11 sztuk, a 13 VII 1944 roku w tymże stawie na pałce (*Typha latifolia* L.) 6 sztuk.

10. *Erpobdella testacea* SAVIGNY. W sadzawkach Bobowiska 16 VII 1944 roku na grążelu *Nuphar luteum* (L.) SIBTH. złowiłem 1 egzemplarz tego gatunku.

10a. *Erpobdella testacea* f. *nigricollis* (BRANDES). Złowiłem 4 egzemplarze tej formy w stawie Siemieńskim 4 VII 1944 roku na liściach grążela i osoki i 2 sztuki 13 VII 1944 r. na pałce (*Typha latifolia* L.).

PIŚMIENNICTWO.

1. BOWKIEWICZ J. *Haementeria costata* (F. MÜLLER) w jeziorze Krzyżaki pod Wilnem; Arch. Hydrobiol. i Rybactwa, Suwałki, 1, 1926.
 2. GEDROYĆ M. Pijawki (*Hirudinea*) Polski; Rozpr. i Wiad. z Muz. im. Dzieduszyckich, Lwów, 1, 1915, 2, 1916.
 3. GEDROYĆ M. Pijawki (*Hirudinea*) Polski. Tablica synoptyczna. Rozpr. i Wiad. z Muz. im. Dzieduszyckich, Lwów, 3, (1917) 1919.
 4. LISKIEWICZ S. Die Hirudineen des nord-östlichen Polens (Vorl. Mitt.); Arch. Naturg., Berlin, A, 91, (1925) 1927.
 5. LISKIEWICZ S. Pijawki północno-wschodniej Polski; Prace Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, Wilno, 8, 1934.
 6. PAWŁOWSKI L. K. Pijawki (*Hirudinea*); Fauna Środkowodna Polski, Warszawa, 1936.
 7. PAWŁOWSKI L. K. Über die sogenannten Varietäten des Egels *Haemopsis sanguisuga* (LINNÉ); Annales Musei Zoologici Polonici, Warszawa, 11, 1936.
 8. PAWŁOWSKI L. K. Zur Ökologie der Hirudinenfauna der Wigryseen; Arch. Hydrobiol. i Rybactwa, Suwałki, 10, 1936.
 9. PAWŁOWSKI L. K. Nowe stanowiska trzech rzadszych pijawek w Polsce; Arch. Hydrobiol. i Rybactwa, Suwałki, 11, 1938.
 10. PAWŁOWSKI L. K. Contribution à la systématique des sangsues du genre *Erpobdella* de BLAINVILLE. Acta Zoologica et Oecologica Universitatis Lodziensis, Łódź, 1, 1948.
 11. STRZELECKI A. Ryby i ich hodowla w rzekach, stawach i jeziorach; 1903.
-

RÉSUMÉ

Le terrain de recherches se trouvait dans les environs de Siemień (région méridionale de Podlasie, voïévodie Lublin). Ce terrain n'avait pas été exploré jusqu'à présent. L'auteur y a récolté 10 espèces et 2 variétés de sangues.

10a. *Spodopelta testacea* f. *nigrescens* (BRANDES).
Zbiorem i egzemplarz tej formy w stawie Siemieńskim 4 VII 1911 roku na liściach gramin i osok 12 sztuki 13 VII 1911 r. na palce (Tabela listofilia 1a).

W tymże stawie w II połowie sierpnia 1911 roku w czasie wiatru w kierunku południowym i południowo-wschodnim w stawie w Siemieńskim 4 VII 1911 roku w liściach gramin i osok 12 sztuki 13 VII 1911 r. na palce (Tabela listofilia 1a).

1. BOWKIEWICZ J. *Historia i rozwój* (MULLER) w jeziorze ...
2. GEDROYC M. *Przewidywanie* (Hirudinea) *Prace i Wiad. w. Mus.* ...
3. GEDROYC M. *Przewidywanie* (Hirudinea) *Prace i Wiad. w. Mus.* ...
4. LISKIEWICZ S. *Przewidywanie* (Hirudinea) *Prace Tow. ...*
5. PAWŁOWSKI J. K. *Przewidywanie* (Hirudinea) *Prace i Wiad. w. Mus.* ...
6. PAWŁOWSKI J. K. *Przewidywanie* (Hirudinea) *Prace i Wiad. w. Mus.* ...
7. PAWŁOWSKI J. K. *Przewidywanie* (Hirudinea) *Prace i Wiad. w. Mus.* ...
8. PAWŁOWSKI J. K. *Przewidywanie* (Hirudinea) *Prace i Wiad. w. Mus.* ...
9. PAWŁOWSKI J. K. *Przewidywanie* (Hirudinea) *Prace i Wiad. w. Mus.* ...
10. PAWŁOWSKI J. K. *Przewidywanie* (Hirudinea) *Prace i Wiad. w. Mus.* ...
11. STREŻEŃSKI A. *Przewidywanie* (Hirudinea) *Prace i Wiad. w. Mus.* ...